

Būvniecības nozares apskats

Būvniecība ietekmē ne tikai ekonomikas izaugsmi un darba vietu radīšanu, tās ēnu ekonomikas izpausmes atstāj iespaidu gan uz drošību darbā, gan uz cilvēku sociālo garantiju (ne)esamību un tai var būt arī tieša, neplānota ietekme uz vairāku, ar būvniecību tieši nesaistītu cilvēku dzīvi.

Saskaņā ar CSP datiem, 2014.gadā būvniecības nozare veidoja 7% no Latvijas IKP un nodarbināja 7,4% no valstī strādājošajiem. 2013.gadā būvniecības nozare radīja IKP pievienoto vērtību 1 320 milj. euro apmērā.

2015.gada astoņos mēnešos būvniecībā bija nodarbināti 63,5 tūkst. darba ņēmēji, kas ir 8,0% no valstī nodarbinātajiem, salīdzinot ar 2014.gada atbilstošo periodu nozarē nodarbināto skaits samazinājies par 5,4%.

2015.gada astoņos mēnešos būvniecībā strādāja 5 937 darba devēji (jeb 7.5% no visiem darba devējiem valstī), kas ir par 1,0% mazāk nekā 2014.gada attiecīgajā periodā.

2015.gada desmit mēnešos VID administrētie kopbudžeta ieņēmumi no būvniecības nozares nodokļu maksātājiem ir 212,12 milj. euro., kas ir par 8,56 milj. euro vairāk, salīdzinot ar 2014.gada atbilstošo periodu. Neskatoties uz nomaksāto nodokļu apmēra samazinājumu, lielāko daļu vēl aizvien veido inženierbūvniecības apakšnozares nodokļu maksātāji ar 115.06 milj. euro nodokļu nomaksu jeb 54.2% no kopējiem būvniecības nozares nodokļu maksājumiem. Nomaksāto nodokļu apjoms (VSAOI un IIN) pieaudzis specializēto būvdarbu apakšnozarē un ēku būvniecībā.

2013.gadā pamatnodokļu (PVN, UIN, IIN un VSAOI) maksājumi veidoja 5.9% no būvniecības nozares apgrozījuma, kas 2014.gadā galvenokārt reversās PVN maksāšanas kārtības ieviešanas dēļ ir samazinājušies līdz 4,9% no nozares apgrozījuma.

Kopš 2011.gada VID īstenotie pasākumi darījumu ierobežošanai ar fiktīviem uzņēmumiem ir nesuši rezultātus – fiktīvo darījumu vērtība ir samazinājusies 3,5 reizes un fiktīvajos darījumos iesaistīto nodokļu maksātāju skaits samazinājies 2,7 reizes, 2014.gadā ar šādām pazīmēm vairs konstatēti 456 nodokļu maksātāji un darījumu vērtība 48,06 milj. euro.

Taču jāatdzīst, ka pēdējos gados pieaug gadījumu skaits un darījumu vērtība, kad VID konstatē nedeklarētu vai nepilnīgi deklarētu PVN darījumu vērtību (starpību starp pircēja iegādes vērtību un pārdevēja realizācijas vērtību).

2015.gada astoņos mēnešos vidējie mēneša bruto ienākumi nozarē nodarbinātajam bija 722 euro (ēku būvniecībā 600 euro, inženierbūvniecībā 972 euro un specializēto būvdarbu apakšnozarē 541 euro), salīdzinot ar 2014.gada attiecīgo periodu ir vērojams pieaugums par 8,1%, kas ir par 1,1 procentpunktu vairāk nekā valstī vidēji.

Salīdzinot situāciju Baltijas valstīs, jāsecina, ka Latvijā un Lietuvā bruto algām būvniecības sektorā ir tendence būt nedaudz (4 – 10 procentpunkti) zem valstī vidējās bruto algas, kamēr Igaunijā vidējā alga būvniecībā pārsniedz valstī vidējo rādītāju par 4 – 5 procentpunktiem. Jāpiebilst, ka starpībai ir tendence mazināties gan Lietuvā, gan Latvijā.

Vidējā bruto alga Baltijas valstīs 2010. – 2014.gads, euro

	Ekonomikā kopā			Būvniecība (F)		
	LT	LV	EE	LT	LV	EE
2010	576	633	792	501	594	797
2011	593	660	839	534	622	847
2012	615	685	887	553	635	938
2013	646	716	949	600	678	1 003
2014	677	765	1 005	630	730	1 048

I Datu avots: Lietuvas Statistikas Birojs. Latvijas CSP un Igaunijas Statistikas birojs.

Lai gan ēnu ekonomikas līmenis būvniecības nozarē pēdējos gados ir spēcīgi mazinājies, tas joprojām ir ievērojami augstāks nekā ekonomikā kopumā. Centrālās statistikas pārvaldes aprēķins rāda, ka 2011 – 2013.gados būvniecībā ēnu ekonomika ir mazinājusies straujāk nekā ekonomikā kopumā, savukārt pētnieka A.Saukas pētījuma¹ rezultāti, kas apstiprina ēnu ekonomikas mazināšanās tendenci 2011 – 2012.gados, liecina arī par ēnu ekonomikas apjoma pieaugumu 2013. un 2014.gadā, būvniecība sasniedzot 48,9%, salīdzinot ar ekonomikas kopējo rādītāju 23,5%. A.Sauka norada, ka ēnu ekonomiku veido trīs galvenās komponentes – “aploksņu algas”, neuzrādītie darbinieki un peļņas slēpšana.

Pēc Valsts ieņēmumu dienesta datiem 2015.gada astoņos mēnešos 80% no būvniecības sektorā nodarbinātajiem ir strādājuši nepilnu darba laiku jeb mazāk kā 152 stundas mēnesī.

2015.gada astoņos mēnešos, analizējot informāciju no darba devēju ziņojumiem konstatētas 44 fiziskas personas, kas mēneša laikā nostrādā vairāk par 336 stundām jeb 16 stundām diennaktī, līderiem esot personai, kas 2015.gada jūnijā no viena darba devēja saņēmusi samaksu par 512 stundām, jeb vidēji 23 h 15 min diennaktī un personai, kas pie diviem darba devējiem (no kuriem viens ir pašvaldības uzņēmums) kopā saņēmusi samaksu par 30 h 10 min diennaktī.

Kā daži no galvenajiem cēloņiem augstajam ēnu ekonomikas līmenim būvniecībā jāmin nekorekta darba laika uzskaitē, sadrumstalotā uzņēmumu struktūra, kā arī lielais viena objekta būvniecībā iesaistīto personu skaits, kas apgrūtina naudas plūsmas un atbildības izsekojamību, radot labvēlīgu vidi, lai izvairītos no nodokļu nomaksas un iesaistītos PVN krāpnieciskās shēmās.

Finanšu ministrijas apkopotajā Valsts iestāžu darba plāna ēnu ekonomikas ierobežošanai 2016. – 2020.gadam projektā nozaru pieejas sadaļā attiecībā uz būvniecību ir iekļauti šādi pasākumi, kas vērsti uz konstatēto, ēnu ekonomiku veicinošo iemeslu novēršanu un par kuriem vēl tiks turpinātas diskusijas premjerministres L.Straujumas vadītajā padomē:

1. Nodarbināto personu elektroniska reģistrēšana un to kustības uzskaitē būvobjektā;
2. Ģenerāluzņēmēja pienākumu pārskatīšana būvniecības procesā;
3. Pārskatīt un paplašināt administratīvās atbildības piemērošanu būvniecībā;
4. Solidārās atbildības noteikšana (pilna ķēdes atbildība) būvniecības nozarē attiecībā uz nodokļu nomaksu, ja apakšuzņēmumam nodotā iepirkuma līguma daļa pārsniedz konkrēto apmēru;
5. Būvniecības nozares uzskaites pilnveidošana;
6. Izstrādāt un ieviest publiskajos pasūtījumos Latvijas būvniecības līguma standartu.

¹ <http://www.sseriga.edu/en/centres/csb/shadow-economy-index-for-baltics/>